

LBRIS

We know
books

FLORIAN BICHIR
HORIA DUMITRESCU

SEVER BOCU
(1874-1951)

O VIAȚĂ - UN IDEAL - UN DESTIN

Academia Română - Filiala Iași
Centrul de Istorie și Civilizație Europeană

zona Aradului, fiindcă a înțeles foarte bine rolul pe care societatea civilă îl poate juca în sprijinul propășirii națiunii sale.

Nu putem încheia aceste rânduri fără a-i felicita pe cei doi autori pentru demersul pe care și l-au asumat cu responsabilitate și, mai ales, pentru încrederea lor sinceră că, de acum înainte, imaginea lui Sever Bocu va avea o altă dimensiune, una mult mai aproape de aceea pe care liderul arădean o merita pe deplin. Sever Bocu a fost doar un om, unul supus ca mulți alții greșelilor, patimilor, orgoliilor. Cu siguranță însă, aceste limitări ale condiției umane trec în penumbra, lăsând loc unei viziuni mai luminoase asupra personalității sale, în care primează roadele (și nu puține) ale unei vieți puse în slujba binelui și a comunității din rândul căreia s-a ridicat și el prin muncă, consecvență și talent.

Ioan Bolovan

SEVER BOCU Viața și activitatea

Personalitate emblematică a Banatului, Sever Bocu – scriitor, publicist, redactor, om politic – se înscrie, la loc de cinste, în rândul luptătorilor pentru drepturile politice ale românilor din Banat și Transilvania, pentru ridicarea culturală a acestui colț de țară și apărarea dreptului la o viață liberă a celor aflați separați de secole de frații lor de peste Carpați, la eliberarea de sub asuprirea străină, urmând exemplul înaintașilor săi.

Tatăl său, învățătorul Gheorghe (George) Bocu, descendent din satul lui Avram Iancu, a trezit la conștiință națională Nordul Bănatului. Un străbun al lui, Pavel Bocu, a fost participant la răscoala condusă de către Horia, Cloșca și Crișan, fiind unul dintre căpitanii principalului conducător al acesteia. Este momentul ales ca punct de plecare a ceea ce urmează în paginile următoare.

Transilvania, ridicată de către împărăteasa Maria Tereza¹ la statutul de „*Mare Principat*“ la 2 noiembrie 1765, a fost zguduită, în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, de puternica răscoală condusă de Horia, Cloșca și Crișan. După lupte grele cu armata imperială, răscoala a fost înăbușită, iar conducătorii ei – Horia și Cloșca – s-au refugiat în munți, la 14 decembrie 1784².

Prin trădare, Horia și Cloșca au fost prinși la 27 decembrie 1784, în pădurea Scorușet (pădurea comunei Râul-Mare), nu departe de apa Someșului, din Munții Gilăului și aduși la Alba Iulia, în ziua de 2 ianuarie 1785³.

La 26 ianuarie 1785 a început interogatoriul celor doi conducători: Horia a fost audiat de 7 ori (28 și 31 ianuarie, 1, 4, 21, 22 și 24 februarie) și i s-au pus 118 întrebări⁴, iar Cloșca a fost audiat tot de 7 ori (26 și 28 ianuarie, 3, 4, 21, 22 și 24 februarie) și i s-au pus 134 întrebări⁵.

Al treilea conducător al răscoalei, Gheorghe Crișan, a fost prins la 30 ianuarie 1785 în hotarul comunei Mogoș, îmbrăcat în haine de cerșetor⁶ și adus la 1 februarie tot la Alba Iulia⁷. El a fost interogată de două ori (2 și 5 februarie 1785)⁸ și i s-au pus 47 întrebări. Toți trei au fost confrunțați cu mai mulți martori.

La interogatoriu, Horia și Cloșca au negat totul: ei au susținut că erau nevinovați, că nu știau nimic despre toate câte s-au întâmplat și că nu au luat parte la revoluțiune⁹.

Gheorghe Crișan, fost soldat în regimentul contelui Francisc Gyulai – format aproape în întregime din soldați români –, devenit Regimentul de Infanterie Arhiducele Henric, No. 51¹⁰, a luat toată vina asupra sa și a recunoscut că el a convocat adunarea de la Mesteacă (din 31 octombrie 1784), el a trimis emisari în toate părțile, el a proclamat revoluția în Zarand și sub comanda sa s-au întâmplat scenele sângeroase din Curechiu, Crișcior, Brad și Ribița.¹¹

Conștient de faptul că va muri, Crișan a preferat să se sinucidă în închisoare, fiind găsit mort în ziua de 13 februarie 1785¹².

Cu toate acestea, trupul lui a fost și el supus supliciuului cu frângea pe roată, iar capul i-a fost pus în țepă în fața casei din Cărpiniș. Cele patru părți ale trupului, legate pe roți de car sau trase în țepă, au fost așezate în centre mai importante de pe Valea Crișului Alb: Abrud, Bucium, Brad și Mihăleni¹³.

Interogatoriul lui Horia și Cloșca s-a încheiat la 24 februarie 1785¹⁴. Peste două zile li s-a citit sentința de condamnare la moarte și în dimineața zilei de luni, 28 februarie 1785, au fost executați. O mulțime de 6 000 de oameni, între care 2 515 țărani din 419 comune, fuseseră aduși la Alba Iulia sub pretextul de a li se publica o patentă în chestiunea robotelor¹⁵.

Întâi a fost executat Cloșca (Ion Oargă din Cărpiniș, Cloșca era porecla dată în glumă și nu în batjocură, 37ani), Horia fiind obligat

să privească oribila moarte a devotatului său prieten, care îi rămăsese credincios până în ultimul minut. El fusese primul căpitan al lui Horia, dar jucase un rol mai puțin important decât Crișan¹⁶.

Horia (Vasile Nicola – numele adevărat, porecla Ursu o primise de la familie în locul numelui de Vasile, 54 ani) a împărțășit aceeași soartă.

Răsculații luați prizonieri au fost predați comitatelor să-i judece, dar cu ordinul ca sentințele înainte de publicare să le supună aprobării monarhului. Comitatul Alba a primit 120 de captivi și dintre aceștia a condamnat la moarte imediat pe 36 dintre ei¹⁷. Acestora din urmă trebuia să li se taie capul cu sabia, capul să fie pus în țărș și cadavrul pe roată.

Între căpitani locali ai lui Horia a fost și tânărul Pavel Bocu, aflat între cei 36 de condamnați la moarte (aflat la poziția 34): „*Pavel Bocu, din Vidra, fost căpitan, să fie frânt cu roată*”¹⁸. Drepturile și datoriile acestor căpitani au fost: să înarmeze poporul, să execute ordinele lui Horia, să ia măsuri represive împotriva nemeșilor din Transilvania de orice rang sau stare. Toți ascultau numai de Horia – „*un țăran cu personalitate și cu putere de convingere, un țăran de care ascultau toți și care fusese de mai multe ori la împărat, la Viena*”¹⁹ – și peste porunca lui nu exista alta mai mare nici de la împărat și nici de la funcționari²⁰. Prinși și judecați din februarie 1785, acestor căpitani până în august nu le-au fost revizuite sentințele și cinci țărani au murit în mizeria închisorilor. Printre ei s-a aflat și Pavel Bocu²¹. Acest tânăr căpitan a devenit unul din personajele romanului istoric, *Crăișorul Horia*, semnat de Liviu Rebreanu și publicat în anul 1929²². Celor 36 de condamnați li s-a adăugat și tânărul căpitan Ion Nicola, fiul lui Horia, în vârstă de 14 ani, condamnat numai la un an închisoare „*în considerarea morții severe, la care a fost supus părintele său*”²³.

Un urmaș al lui Pavel Bocu a fost Gheorghe Bocu, fiu de țărani săraci din ținutul Hălmagiului, născut în anul 1850. După ce a absolvit Liceul din Beiuș, a fost învățător în Munții Apuseni, iar din anul 1872 s-a mutat în comuna Șistarovăț²⁴, în apropiere de Lipova²⁵. Bogata sa activitate profesională i-a asigurat un loc de frunte între

învățătorii din arealul bănăţean din a doua jumătate a veacului al XIX-lea: Traian Lungu (1830–1917)²⁶, Damaschin Cosma (1844–1915)²⁷, Emeric Andreescu (1848–1923)²⁸, Emilia Lungu-Puhallo (1853–1932)²⁹ – prima învățătoare româncă din Banat, Ioan Tuducescu³⁰, Iuliu Vuia³¹, Blaj Codreanu etc.

A fost autorul unor articole și studii pedagogice: 1. „Remunerațiile și pedepsele în școala populară”, în *Minte și inimă*, Arad, 1877; 2. „La pensionarea lui Alexandru Gavra”, 3. „Un cuvânt serios la începutul anului școlastic, rostit în adunarea învățătorilor români greco-orientali din Tractul Lipovei”, în *Biserica și școala*, Arad 1885; 4. „Necazuri învățătoarești”, în *Biserica și școala*, Arad, 1885³².

În anii Războiului de Independență din 1877–1878, învățătorul Gheorghe Bocu s-a alăturat eforturilor altor învățători și preoți ardeleni, care au fost solidari cu frații lor aflați pe câmpurile de luptă din Bulgaria. Adunând ban cu ban de la elevi și părinții acestora, în sprijinul vitejilor curcani și dorobanți, Gheorghe Bocu a făcut din această acțiune un mijloc important de educație patriotică³³. Dr. Ioan Suciu a păstrat, peste ani, imaginea dascălului sătesc Gheorghe Bocu „cu brâul lui național și bărbia à la Cezar”³⁴. În epocă, învățătorul Gheorghe Bocu și-a câștigat renumele ca autor al „*Doinei lui Lucaciu*”.

Cântată individual sau în grup, instrumental sau vocal, „*Doina lui Lucaciu*” a devenit simbol al luptei de eliberare și emancipare națională a românilor din Transilvania.

FOIȚĂ

MARTIRULUI Dr. VASILIE LUCACIU.

*Cântă mierla prin păduri
Robu-i Lucaciu la Unguri.
Pentru sfânta dreptate,
Căci noi năvem din ea parte!*

*Nu fi mierlă supărată,
Nu-i robia ne năcetată.*

*Vine-o d'albă primăvară
Fi-va Lucaciu liber eară!*

*Nu suspina în zadar,
Du-'mi-te pân' la Sătmar,
Unde-i Lucaciu la 'nchisoare
Nu vede nici cer, nici soare,*

*Du-te și te pune 'ndată
La fereastra'i încuiată,
Și'i spune închinăciune
Dela 'ntreaga națiune.*

*Spune-'i multă voe bună
Și că-'i împletim cunună,
O cunună 'n trei colori
Din mai multe d'albe flori!*

*Că el bine s'a luptat,
Ca Român înflăcărat,
Pentru țeară și națiune
A pretins el multe bune!*

*Spune-'i, mierlă dragă, spune,
Dela 'ntreaga sa națiune,
Că noi cu toți îl iubim,
Pentru el în foc sărim.*

*Fi-va Lucaciu liber eară,
Pentru noi în astă țeară,
Până-i viu nu-'l părăsim
Mai bine toți ne jertfim!*

Șiștarovăț, 15 / 27 Iulie 1893,
George Bocu, învățător.

Poezia a fost publicată și are trei mențiuni importante care trebuie analizate atent. Astfel, prima menționează titlul ei: „*Martirului Dr. Vasilie Lucaciu*“, a doua – data când a fost scrisă – 15/27 iulie 1893, și a treia precizează că: „*Bravul învățător a scris această poezie cu câteva zile numai înainte de moartea sa*“.³⁵

Se ridică întrebarea firească: când a încetat din viață Gheorghe Bocu?

„*Discursul funebral*“ rostit de către dr. Ioan Suciu³⁶ – născut tot în comuna Șistarovăț – la înmormântarea învățătorului Gheorghe Bocu a fost publicat la 12/24 septembrie 1893:

„*Santinela credincioasă, cum de-ți părăsești postul Tu, dascăl de model, iubitor și iubit învățător al școlărilor tăi, unde pleci fără veste?*

Lumină nestânsă, spirit pătruns de cea mai nobilă însuflețire pentru neamul tău: nu simțiai, că acum avem lipsă de tine, de caracterul tău ferm, de serviciile tale neprețuibile, de sentimentele tale înflăcărate, de inima ta curat românească?

Dacă'm avè mulți ca tine, ne-am ști împăca cu soarta curmându-ne durerea de care sunt inimile noastre acum cuprinse, așa însă când – durere – ne știm săraci în bărbați ca tine, tari de caractere, statornici în convingere și conștii de chemare: simțim și noi ca beliducele, căruia stăpânul său îi ceru unul dintre cei mai buni sergenți ai armatei!... De ce chiar pe acest sergent fidel ni'l cereți: mai bucuroși vă dădeam zece dintre căpitani în locul lui.

Atare sergent al națiunii tale, iubită de tine cu toată ardoarea sufletului tău curat, erai tu, amice dascăle!

Ridicat din opincă, fiu de părinți săraci din Lazuri ți'a fost peste putință să te înalți singur numai pe puterile tale, la un rang ori oficiu înalt, te-ai făcut apostol fără răsplată al neamului tău mult cercat ... Dar unde-i învățătorul român, care să-și fie împlinit chemarea sa mai conștientios decât tine?

Decât tine, sărmane amice, care priviai de sfântă datorință a ta, a învăța odraslele încredute ție spre deșteptare, nu numai a ceti și scrie românește, a iubi limba dulce a părinților noștri, a păstra datinele strămoșești și a asculta de graiul bărbaților anteluptători; decât tine,

care afară de școală ai dat învățătura practică sătenilor tăi adulți, servindu-le de model viu în purtare corectă, în rezistență contra tuturor încercărilor de corupere, în blândeță și statornicie, în lupta contra celor rătăciți, – din însuflețire curată pentru tot ce-i românesc!?

Toate însă sunt în zadar!

Voia Domnului, care te cheamă la sine, trebuie să se îplinească... Te duci!... lași școala ta, îți iai rămas bun dela ai tăi pentru totdeauna.

Inima ta, sdruncinată de atâtea năcazuri ale vieții, zdrobită de lovitură primită în anul trecut, și totuși netâmpită, ba până la ultima palpitare viu simțitoare pentru tot ce este nobil, măreț și românesc; nu mai bate. Sufletul tău e în calea cătră plaiurile vecinice, unde nu-i durere nici suspinare, ci vieață fără de sfârșit, că rupt de cruda moarte pe neașteptate din brațele iubitoare ale familiei tale, din sânul sătenilor tăi, să te întâlnești într-o îmbrătoșare ferbinte cu fiica ta ficioară: Silvia.

Pleacă suflet nobil, du-te și te odichnește, dar du cu tine asigurarea, că nu te deplânge numai o familie, nu te deplânge numai o ceată de amici, și nici numai satul, căruia 20 de ani cu credință i-ai servit, ci te deplânge tot Românul, care va auzi de vestea ta și va înțelege, ce erou fără nume, ce bărbat model, ce suflet nobil, și ce Român verde ai fost, vrednic ca și ție, precum ziseși în poezie:

...„Să-ți împletim cunună,

O cunună'n trei colori,

*Din mai multe dalbe flori*³⁷.

S-a scris că pentru răspândirea „*Doinei lui Lucaciu*“ în lumea satelor arădene, el a fost condamnat la temniță de autoritățile austro-ungare. În realitate, el nu a fost nici judecat și nici condamnat, pentru seriosul motiv că a încetat din viață.

Gheorghe Bocu a fost căsătorit cu Elena, născută Horja³⁸, și au avut doi copii: un băiat, Sever, născut în ziua de 19 noiembrie 1874, și o fată Silvia, care, din păcate, a murit în ziua de 7/19 septembrie 1892, la vârsta de numai 15 ani³⁹. Moartea fiicei sale i-a grăbit și lui sfârșitul, decedând la vârsta de 44 de ani.

Un necrolog publicat în presa vremii informa cititorii că „*George Bocu, învățător gr. or. Român în Șistarovăț, a încetat din viață la*

10 august n., în etate de 44 ani, jelit de soția sa Elena Bocu, de fiul Sever și de alți consângeni⁴⁰.

În Banat au mai circulat și alte poezii cu același titlu, care au fost publicate în presă în același an – 1893. Este cazul „Doinei lui Lucaciu” semnată de către învățătorul Iuliu Holder din Ofenbaia (azi Baia de Arieș)⁴¹ și „Martirului Dr. Vasile Lucaciu” – având ca autor pe Ioan Iridan din Apoldu-Mare⁴².

La doi ani după decesul învățătorului Gheorghe Bocu, sub semnătura lui Iosif Vulcan⁴³ – a apărut un articol intitulat „Doina lui Lucaciu” – plagiată. În revista satirică săptămânală *Gura satului*⁴⁴, editată la Pesta, de la 5 ianuarie 1867, de către Iosif Vulcan, în numărul 10 din 5/17 martie 1870, el a publicat „Hora lui Alexandru Roman”⁴⁵. Cel căruia îi era dedicată această poezie, profesorul universitar Alexandru Roman, deputat de Bihor în Parlamentul ungar, redactorul gazetei politice *Federațiunea*⁴⁶, care apărea la Pesta de patru ori pe săptămână, a fost condamnat într-un proces de presă în ziua de 6/18 martie 1869 la închisoare de stat de 1 an și la o amendă de 500 de florini.

Chiar în ziua condamnării, Alexandru Roman a fost ales deputat de Ceica în Biharia și sentința nu s-a putut executa decât la începutul anului 1870, după ce s-a obținut acordul Dietei ungare. Alexandru Roman a început să-și execute pedeapsa la 6/18 ianuarie 1870 în închisoarea de stat din Vac. Au fost osândiți și alți doi ziariști: Gruia Liuba⁴⁷ și Ioan Poruțiu⁴⁸.

Impresionat de această întemnițare, Iosif Vulcan a publicat „Hora lui Alexandru Roman”. Întâmplător a citit în *Foaița Poporului* poezia „Doina lui Lucaciu”⁴⁹ semnată de către Gheorghe Bocu și a sesizat multe asemănări existente între ele. Iosif Vulcan a făcut o comparație între cele două texte și a remarcat faptul că „Hora lui Alesandru Roman are 14 strofe, doina lui Lucaciu 8. E bine, din aceste 8 nu este nici una care sau totă, sau în parte să nu fie furată”⁵⁰.

În finalul articolului, Iosif Vulcan concluzionează: „Reposatul George Bocu a estras strofele cele mai bune și schimbând numele, le-a presintat ca Doina lui Lucaciu. El de sigur a crezut că asta se pote și

nu-l nevoie să arăți isvorul de unde îți injghebi doina. Lumea l-a crezut, doina se cântă pretotindeni. Iar dl Fava⁵¹ în scrierea sa despre români vorbește cu entuziasm despre Doina lui Lucaciu, numind-o o epopeă plină de lacrimi și speranțe; aprins de admirațiune pentru autorul ei, o traduce în italienește și cuprins de regret spune că această doină a fost cântecul de lebedă al aceluia...⁵²

Dator să „protesteze”, Iosif Vulcan nu dorește decât să-și reclame „dreptul de autor”⁵³.

În memoriile sale, cum era și firesc, Sever Bocu a oferit o explicație menită să-l disculpe pe tatăl său:

Cuvintele din „Doina lui Lucaciu”, tatăl meu le-a luat din „Doina lui Roman”, cuvinte pe care le va fi declamat el ca elev de liceu în Beiuș. Doina lui Roman a rămas necunoscută, a lui Lucaci a devenit proprietatea națiunii. Acesta a fost meritul tatălui meu, Iosif Vulcan și-a reclamat la doi ani după intrarea prescripției juridice paternitatea lăsându-l până atunci pe tatăl meu, care între timp a murit să facă tot calvarul juridic, luând acolo în fața justiției eroic paternitatea pentru Doina lui Lucaciu, care era a sa. Se poate să fi fost Vulcan autorul Doinei lui Roman, tatăl meu nu avea de unde ști aceasta. Doina lui Roman el o avea scrisă în notiță fără nume de autor, căci în *Gura Satului* însăși nu a apărut iscălită și nici în volumul de versuri al lui Iosif Vulcan nu figurează. În astfel de împrejurări paternitatea el nu o putea reclama decât în fața tribunalului unde trebuia să apară și să spună: „nu vreau să-l condamnați pe George Bocu nu el e vinovat, eu sunt autorul”. Fără aceasta, chestiunea rămâne o simplă micime peste care se poate trece...⁵⁴

Ziaristul, publicistul și omul politic Sever Bocu a urmat școala primară de șase clase în comuna natală, în perioada 1880–1886⁵⁵, având dascăli pe bătrânul învățător Tomiciu și pe tatăl său⁵⁶. Studiile secundare le-a urmat la Lipova între anii 1887–1893⁵⁷.

Este perioada în care, în presa vremii, îi apare numele, pentru prima dată în anul 1890. Revista *Familia* a publicat numele celor 29 de „deslegători”⁵⁸ ai unei „ghicitori de șac”, având ca autoare pe Cornelia Putici⁵⁹. La vârsta de 18 ani, Sever Bocu a simțit emoțiile